

URBANI OBVODNI JAVNI PROSTOR – REKA KOT RAZVOJNI GENERATOR

URBAN RIVERSIDE PUBLIC SPACE – RIVER AS THE GENERATOR OF DEVELOPMENT

Artur Olaj, Peter Gabrijelčič, Alenka Fikfak

UDK: 627.4:711.523(497.451.1)

IZVLEČEK

Odprti javni prostori imajo ključno vlogo v razpoznavnosti mest, kar zlasti velja za javne prostore, ki leže ob rekah. Zato so reke, ki tečejo skozi mesta, njihovo naravno bogastvo in hkrati velik razvojni potencial. So močan ekonomski razvojni generator ter generator rasti in oblikovanja mestnih tkiv. Javni odprti obrečni prostori in njihove različne oblike so odvisni od hidroloških in geomorfoloških značilnosti rečnega telesa ter vplivov širšega okolja. Obravnavana tema je pomembna, saj sta bila kakovost obrečnih prostorov in njihov razvojni potencial v preteklosti premalo upoštevana. Danes so to prostori mesta, ki doživljajo največje transformacije. Za namen raziskave je bil pomen urbanega obvodnega javnega prostora preverjen v šestih evropskih mestih. Tema je v prispevku podrobneje predstavljena v treh mestih: Ljubljani, Ptuj in Gradcu. V njih prepoznavamo stične točke v odnosu do obrečnega prostora. Razprava o urbanem obrečnem prostoru se navezuje na dve območji, ki sta izbrani kot prostorski okvir raziskave: ožje območje rečnega koridorja (KUV – koridor urbanega vodotoka) in širše obrečje (NUV – nabrežje urbanega vodotoka). Javni prostori na območju NUV imajo velik in poseben prostorski potencial, kar je potrdila raziskava med uporabniki javnega prostora, izvedena z anketo v navedenih mestih. Anketa je hkrati pokazala nizko stopnjo splošne zavesti meščanov o možnostih, ki jih ponujajo obrečni prostor in ureditve javnih prostorov ob njem, ter o načinih, kako ta prostor obogatiti.

KLJUČNE BESEDE

obvodni javni prostor, mestna jedra, identiteta, reka, rečni koridor, obrečje, trg

Klasifikacija prispevka po COBISS-u: 1.01

ABSTRACT

Open Public Spaces play a key role in visibility of cities, especially public spaces near rivers. This is the reason rivers in the cities represent their natural wealth while simultaneously being their development potential. They are strong economic development engines, engines of growth and creators of the urban fabric. Public open riverside spaces and their different forms depend on geomorphological features of the river body as well as the impact of the wider environment. The topic is important, as the quality of riverside spaces and their development potential was previously insufficiently taken into account. Today these are the spaces of cities, which experience enriched transformation. For the purposes of this research, the theme of the importance of urban waterside areas was verified in six European cities. The paper presents in detail the importance of this topic in three cities: Ljubljana, Ptuj and Gradec. They recognize points of contact in relation to the riverside area. The debate on urban riverside areas is related to two areas that are selected as a spatial framework for research: the immediate area of the river corridor (KUV – corridor of urban watercourse) and the wider riverside space (NUV – urban river embankment). Public space within the NUV region has great and specific spatial potential, which was confirmed among users of public space through surveys conducted in those areas. Surveys also showed a low level of general awareness of citizens about the possibilities offered by riverside areas and regulation of public space around it, as well as explore ways to enrich this space.

KEY WORDS

riverside public space, city centre, identity, river, river corridor, riverfront, square

»V bližini voda načrtujemo mesta, v vodah se kopamo, igramo in z vodo delamo. Naše gospodarstvo temelji na transportu po vodi. Izdelki, ki jih kupujemo in prodajamo, so vsi tako ali drugače povezani z vodo. Naš vsakdanjik je tesno povezan z vodo; zaradi potrebe po vodi ga preoblikujemo. Brez voda, ki nas obkrožajo - brez vlage v zraku, brez neobrzdanih rečnih tokov, brez vode iz kuhinjske pipe -, bi bilo naše življenje nemogoče. Osemdeset odstotkov naših teles sestavlja voda; dve tretjini Zemljine površine je prekrte z vodo: voda je naša kultura, naše življenje.« (<http://webworld.unesco.org/water/wwd2006/>)

1 UVOD

V naših mestih se odprt javni obvodni prostor hitro preoblikuje zaradi različnih dejavnikov, kot so ekonomska in kulturna globalizacija, demografske spremembe, prodajne strategije, stališča urbanega planiranja, socialne mreže in podobno. Mestni prostor je zato podvržen stalnim pritiskom po spremembah in prilagoditvah. Tako mestni kot podeželski uporabnik javnega odprtega mestnega prostora postajata vse bolj zahtevna. Migracijski tokovi iz ruralnih predelov v mestna središča, tudi na območja odprtih javnih obvodnih prostorov, so iz dneva v dan večji. Zato bi se morali urbani centri sproti prilagajati zahtevam uporabnikov, ki iz različnih vzrokov prihajajo v mestna središča. Poleg pozitivnih učinkov zgojitve, ki je posledica priseljevanja in sinergijskih učinkov, so prisotni tudi negativni (kolateralni) učinki, ki se navzven kažejo predvsem kot neobvladljivost množice in njenih potreb na danem prostoru, problematika infrastrukturnih mrež, nasičenost epicentrov mest.

Odprti javni prostori imajo ključno vlogo pri ustvarjanju občutka prepoznavnosti mest. Javni prostor je po definiciji prostor ali območje, ki je dostopno vsem, ne glede na raso, spol, socialni status, starost ... (Dešman, 2008). Odprte prostore znotraj naselij tvorijo trgi, ulice, parki, plaže, dvorišča, igrišča, obvodni in drugi prostori. Javni prostor je predvsem socialni prostor, ki ga ustvarjajo različne prakse ljudi (Lehrer, 1998). Najbolj očitna pa je njegova fizična dimenzija, ki je definirana tudi z javnim lastništvom in se izraža v grajenem in naravnem okolju. Urbano načrtovanje ima nalogo ustvariti kakovosten fizični prostor, ki je osnovni pogoj za funkcionalen javni prostor, a pogosto ustvarja tudi fizične in psihološke meje in pregrade (ograje, klopi, ki onemogočajo ležanje, videonadzor, estetizirano mestno pohištvo, reka). V zvezi s preobrazbo mest lahko za odprte javne prostore uporabimo širok termin urbano prizorišče, ki je v najširšem smislu potencialno vsak odprt ali zaprt javni mestni prostor (angl.: space) ter zasebni prostor s pretežno javnim dostopom in vsakršna oblika prostorske postavitve (angl.: setting, scene) na kateremkoli območju v mestu, ki ima v različnih kontekstih minimalne občasne ali trajnejše lastnosti krajevnosti (angl.: placeness) (Hočevnar, 2000, str. 138).

V preteklosti je nastalo precej različnih teorij na temo kakovostne ureditve javnega mestnega prostora. S to problematiko so se ukvarjali mnogi urbanisti, arhitekti, psihologi, sociologi in drugi znanstveniki (Mumford, 1969; Lynch, 1972; White, 1988; Carr, 1992; Lehrer, 2007; Shaftoe, 2009). Med prve resne poskuse analize prostora, usmerjene v izboljšavo in vnos sprememb v smernice za oblikovanje prostora, spada delo Williama H. Whita (1988), ki je poizkušal ugotoviti prednosti javnih prostorov New Yorka in jih aplicirati na prostore, ki iz različnih vzrokov tedaj niso »živeli«.

1.1 Javni odprti prostor

Odnos človek – javni prostor se je pojavil že z nastankom človeštva (Lynch, 1972). Mumford (1969) razlaga, da so bili Grki in Rimljani prvi, ki so tlakovali ulice, da omogočijo nemoteno gibanje in varnost uporabnikov prostora. Prav tako so bili prvi, ki so gradili agore in forume, da bi zagotovili ustrezna središča za javno druženje. V različnih zgodovinskih obdobjih se je zgolj spreminjala moč prvotne vloge javnega prostora. Javni prostor je odprt, javnosti dostopen kraj (Lynch, 1972). Je dozveten, občutljiv, demokratičen in pomemben prostor, na katerem se varujejo pravice skupin, ki ga uporabljajo (Carr, 1992). Javni prostori morajo biti primerni svoji lokaciji in predvideni rabi; ne velja pravilo »ena velikost za vse« (Shaftoe, 2009).

Kakovost odprtega prostora se kaže v naslednjem (Lynch, 1972):

- kot **območje, ki omogoča različne vrste uporabe**, povečuje posameznikovo možnost izbire in mu omogoča neposredno uresničevanje zadovoljstev s čim manj socialnimi in gospodarskimi omejitvami;
- kjer **odprti prostor ni zelo izumetničen** in kjer je socialno vlaganje nizko, ima posameznik možnost lastnega izražanja, spopadanja z izzivi in dejavnega sodelovanja na način, ki običajno ni dopusten v varovanem in dragem mestnem okolju;
- kjer **se odprti prostor manj intenzivno uporablja** in se zdi ljudem manj strukturiran, je kraj za sprostitev;
- **odprti prostor je ustrezen za srečevanje z novimi znanci**. Sproščena in začasna situacija omogoča preboj skozi nekatere socialne ovire;
- odprti prostor **omogoča razumevanje sebe in okolja**, saj sodelovanje v novih dejavnostih ponuja nove in neposrednejše odnose s seboj in svetom;
- dolgoročno **odprti prostori prispevajo k skupnostnem nadzoru**, saj omogočajo rast in spremembo.

Cilj zanimanja je, kot pravi tudi Levy (2010), ali prisotnost različnih urbanih kulturnih skupin vpliva na raznolikost javnih prostorov. Fizično okolje v življenju ljudi (Gans, 1969) nima tako pomembne vloge, kot mislijo načrtovalci. Po mnenju Hertzbergerja (2005) je namen oblikovati javne prostore tako, da se bo lokalna skupnost počutila osebno odgovorna zanje in da bo vsak posameznik prispeval po svojih močeh v skupno dobrobit okolja, s katerim se lahko poistoveti. In ne nazadnje, kot pravi Černe (2007), je človekova izguba identifikacije z naravnimi in po človeku ustvarjenimi stvarmi stvarna izguba identitete. Če je geografski prostor resnični temeljni vidik človekovega bivanja, če je res vir varnosti in identitete za posameznika in skupnost, potem je treba ohranjati in razvijati različne pomene prostorskih struktur, pojavov in procesov. Spoštovanje regionalne identitete ne sme pomeniti kopiranja starih modelov, marveč konkretizacijo identitete in njene razlage na vedno nove načine (Černe, 2007).

1.2 Spreminjanje identitete v globalni družbi

Vprašanje identitete prostora je ključnega pomena za doživetje nekega mesta, še posebej v nastajajočem globalnem svetu. Z globalizacijo je prostorska identiteta postala pomemben

element v procesu načrtovanja. Po eni strani je globalizacija povzročila spremembe v ekonomiji mest in regij, ki so v nekaterih primerih tako radikalne, da mesta in regije tvegajo izgubo lastne identitete, po drugi strani pa sili mesta in regije, da postanejo pripravljeni na nove trge in politične integracije. Mestom in regijam grozi izguba identitete, hkrati pa imajo možnost, da dobijo novo, sodobno, nadnacionalno identiteto. Po mnenju Sassnove (2003) sodobni procesi globalizacije z množenjem socialnih omrežij prinašajo nove obraze nadnacionalne identitete. Podobnost mest oziroma mestnih delov (tudi elementov) se vse bolj izenačuje. V večini glavnih mest na primer srečujemo iste trgovske verige, prodajalne, ulično opremo, tlakovanje ... Ker vse to izhaja iz različnih koncev sveta (iz različnih socialnih okolij), je težko najti identifikacijskega lastnika za določen artikel oziroma blagovno znamko.

Vsako mesto ima sebi lastno identiteto: ime, geografijo, klimo, zgodovino, kulturo, infrastrukturo, inštalacije, spomenike in ljudi (Muniz-Martínez, Cervantes-Blanco, Miguel, 2009). Po Mlinarju (1994) sta glavni merili, ki opredeljujeta vsako identiteto, diferenciacija in kontinuiteta. Že v rimski dobi so pod pojmom *genius loci* poznali kakovostno dimenzijo duha kraja (Šašek-Divjak, 1993). *Genius loci* predvsem pomeni identiteto konkretnega prostora in človekov odnos do nje. Identiteta in odnos človeka do okolja sta ključna pojma ekološke zavesti. Pomembno je prepoznavanje dveh pomenov prostora: simbolov in strukture *locusa*. Simboli pomenijo predvsem njegov vsebinski, mentalni del, ustroj oblike pa njegov formalni del (Norberg, Schultz, 1984; v: Fikfak, 2008). Identiteta kraja (Lynch, 1981) je tisto, kar omogoča njegovo individualnost ali različnost od drugih krajev in je podlaga za njegovo prepoznavanje kot ločeno entiteto. Kot pravi Carr (1992), pomeni prostora omogočajo nastanek močnih povezav med krajem, osebo in svetom. Pri tem se srečujemo s pojmom identitete kraja, tj. s spoznavami o fizičnem svetu, v katerem posameznik živi. Te spoznave so spomini, ideje, čustva, stališča, vrednote, pomeni, pojmovanja, vedenja in izkušnje, ki jih povezujemo z vsakdanjim okoljem (Carr in sod., 1992). Po drugi strani pa si ljudje postajamo na globalni ravni vedno bolj podobni. Navade ljudi, ki so bile še do nedavnega lokacijsko vpete in globalno ločene, se v sodobnem času vse bolj izenačujejo (npr. uporabnik javnega prostora v Ljubljani, Bruslju in Pekingu je enak, vpet je le v različne kulturne, sociološke ipd. okvire, ki so vezani na posamezne lokacije). Glavni učinek, ki ga ima globalizacija na mesta, je, da redefinira njihovo velikost, pomen (Lenarčič, 2002) in vlogo v širšem prostoru. Hkrati pa ugotavljamo, da se z zmanjševanjem prostorskih ovir (lažje in hitreje dostopni kraji) celo povečuje pomen razlik med kraji (Hočevar, 2000). Vprašanje je, ali so te razlike odraz lokalnih posebnosti, tako imenovanega »duha kraja«? In kaj ustvarja te raznolikosti?

2 URBANI PROSTOR IN VODA

Voda je bila skoraj v vsej zgodovini urbanizma pomembna sestavina mestnega oblikovanja. Odseki vodotokov na urbanih območjih pomenijo neposreden stik in povezavo med sodobnimi potrebami življenja v urbanih središčih ter naravnimi prvinami okolja. Mesta, ki so bila zgrajena ob rekah z urejenim obvodnim okoljem, imajo komunalno-higiensko, ekološko, prometno, obrambno, klimatsko in estetsko prednost pred mesti, ki so brez večjih vodnih površin (Rusjan et al., 2008, str. 1).

Območja ob rekah so bila že od nekdaj zanimiva za naseljevanje. Prisotnost vode je dolgo oblikovala človeško družbo. Zgodnje civilizacije so gojile pridelke na rodovitnih poljih ob rekah Tigris in Evfrat (Diamond, 2004; Weiss, 2001; v: McCool et al., 2008). Zgodovina vode je bila dolgo tipizirana z dvojno vlogo; fizična nujnost za življenje in simbol moči (McCool, 2008). Simbolna vrednost vode je velika, na kar kaže tudi mnenje McCoola, da so simboli in simbolne slike resnične ter neposredno vplivajo na naša življenja. Prostor ob reki je pomenil prostor življenja, pomemben prostor za izkazovanje moči mesta, prostor, pomemben za preživetje, in ne nazadnje prostor, do katerega so imeli dostop vsi. Voda je še vedno vir življenja in mesto ne more ustrezno delovati brez sodobne vodne oskrbe (Brilly et al., 2003).

Živahen in privlačen obrečni prostor postaja vedno bolj zanimiv za razvojne pobude. Njegova uporaba je trenutno omejena, tako fizično in socialno kot glede razvojnih programov. Le nekateri prostori ob reki so dostopni in jih je mogoče uporabljati, rečna voda pa običajno ni primerna za kopanje (Simoneti, Matjašec, 2001).

V zadnjem času mnoga svetovna mesta svoje dejavnosti usmerjajo v razvoj obrečnega prostora, kjer na obrežjih ustvarjajo javne prostore. Tako gradijo identiteto prav na odnosu mesto – reka. Mesta ob rekah imajo naravno bogastvo in specifičen razvojni potencial, ki se lahko hkrati obravnava kot generator razvoja in generator mestnega tkiva. Z iskanjem novih in ustreznih funkcij ter oblik obrečnega prostora je mogoče zagotoviti višjo raven bivalne kulture meščanov in hkrati uveljaviti mesta v kontekstu globalne konkurence (Mihajlović, 2010). Mesta je treba ponovno povezati z njihovimi rekami, jim povrniti čim bolj naravno stanje, jih očistiti in čim bolj odstraniti ovire, ki onemogočajo dostop do mestnih vodnih površin (Lečnik, 2007, str. 83).

Vprašanje, s katerim se srečujemo, pa je: ali okolje, v katerem človek biva, določa prostor, in kaj je tisto, kar generira različnosti? Dejstvo je, da je uporabnik prostora tudi zaradi globalizacije vedno bolj univerzalen. Pa vendar razlike med uporabniki javnega prostora obstajajo. Zanima nas, s katerimi kazalniki lahko določamo kakovost javnega odprtega obvodnega prostora? Ali obstajajo objektivna estetska merila za takšen prostor?

3 MESTNO JEDRO, REKA IN OBREČNI PROSTOR

Voda lahko povezuje ljudi na določenih mestih in krajih, kar kaže, da je vse večji občutek izolacije v mestih nepotreben (Breen, 1996, str. 9; v: Lečnik, 2007). Javni odprti obrečni prostori v mestu in njihova spremenljivost so odvisni od širšega okolja in njegovih razvojnih usmeritev. Vsak javni odprti obrečni prostor ima svojo identiteto. In vsak uporabnik tega prostora ima svojo identiteto. Identiteta prostora je za uporabnika zbirka podatkov o prostoru. Na podlagi svojih dobrih ali slabih izkušenj s prostorom lahko oseba opredeli svoje osebne vrednote, stališča in prepričanja o fizičnem svetu. Nezavedno tako posameznik vnese v svoj trajni spomin (v svojo identiteto) »oceno« prostora. Ali prostor dopolnjuje potrebe posameznika, ali je primeren, všečen, pomirjujoč, ali ponuja pravo okolje za oblikovanje novih socialnih mrež, vse to so dejavniki, ki vplivajo na to, ali se bo ta posameznik še vračal v neki prostor ali ne. V raziskavi, ki je opisana v nadaljevanju, so predstavljeni rezultati analize in valorizacije javnih odprtih obrečnih urbanih prostorov.

Za raziskavo smo vzeli pod drobnogled tri slovenska mesta (Ljubljana, Novo mesto, Ptuj) in tri mesta iz drugih evropskih držav (Gradec, Auxerre, Verona) (slika 1). Izbrana mesta so bila primerljiva predvsem na podlagi podatkov o velikosti (število prebivalcev, velikost gosto poseljenega – termin povzet po: Kušar, Černe, 2006) mestnega jedra. Ključna razlika med velikimi, majhnimi in manjšimi naselji je – razen velikosti – načeloma izražena tudi v obsegu kompleksnih funkcij in vlogi, ki jo ima naselje v sistemu poselitve (SPRS, 2004). Vsa izbrana mesta imajo v svoji urbani funkcionalni regiji vlogo središčnega mesta. Vsa so bila izbrana glede na merila, ki opredeljujejo majhna in srednje velika mesta (Zavodnik Lamovšek, Drobne, Žaucer, 2008). Meja obravnavanega odseka reke na poti skozi posamezno mesto je določena z obvoznimi cestami, hitrimi cestami ali avtocestami, ki prečkajo reko in tako objemajo mesto (na obeh straneh). Kjer to ni mogoče (npr. Ptuj), je za izhodiščno točko uporabljen prvi most, ki stoji blizu samega središča mesta.

V prispevku so podrobneje obravnavana tri mesta: Ljubljana, Ptuj in Gradec.

Slika 1: Pomen urbanega obvodnega javnega prostora je bil preverjen v šestih evropskih mestih (od leve proti desni): Ljubljani, Gradcu, Veroni, Novem mestu, Auxerru in Ptuju. V tem prispevku je predstavljena podrobnejša analiza treh mest: Ljubljane, Ptuja in Gradca.

V preglednici 1 so prikazani podatki o izbranih mestih v odnosu do prostora reke. Povprečna razdalja med mostovi v posameznih mestih je precej podobna, izstopa le Ptuj, ki pa ima najmanj mostov, in še ti stojijo zgolj v središču mesta. Pri drugih mestih znaša ta razdalja približno 550 metrov, pri čemer so v središčih mostovi veliko bližje drug drugemu. Naslednji podatek je skupna dolžina zelenega pasu vzdolž rečnega brega. Kot izhodišče za določitev zelenega pasu je izbrana razdalja 50 metrov, ki pomeni širino, potrebno za ureditev manjšega urbanega parka. Pri izbranih mestih ta razdalja pomeni pas, na katerem je potencialni prostor za razvoj urbanega prostora s točno določenim ciljem, tj. zagotoviti uporabniku vse potrebno za preživetje prostega časa. Pomeni tudi dovolj velik prostor, da je mogoče (velikosti mesta primerno) urediti trg ali drug namenski prostor z vso pripadajočo opremo in objekti. Bolj širok (več kot 50 metrov) zeleni pas se v obravnavanih mestih pojavi le redko, in še to v okolju, ki ni primerno za nova ureditvena območja urbanih parkov.

Iz preglednice 1 je razvidno, da je delež zelenega pasu ob rekah v Sloveniji precej visok v primerjavi s podobnimi izbranimi mesti v EU. Vzrok gre verjetno iskati v precej bolj razpršeni poselitvi. Poleg tega je za Slovenijo značilno umikanje objektov od rečnih bregov (k temu pripomore tudi zakonodaja, ki predpisuje odmik objektov od meje vodnega zemljišča 15 metrov za reke 1. reda – kamor spada večina večjih rek, ki tečejo skozi večja mesta). V večini obravnavanih mest znaša

odstotek zelenih površin, ki bi bile lahko primerne za ureditev urbanih parkov ob reki, od 35 do 40 %. Izjemi sta Auxerre in Verona. Prvo bolj zaradi lokacije obravnavanega območja v središču mesta, drugo pa zaradi zelo goste pozidave tik ob reki, ki se vije skozi staro mestno jedro. V preglednici 1 je prikazan tudi podatek, kolikšen odstotek vseh mostov je v posameznih mestih namenjen izključno pešcem in kolesarjem. Zanimivo je, da prav Ljubljana izstopa kot mesto, ki ima največji delež takih mostov, in sicer 45 %. Sledita Gradec in Novo mesto.

V preglednici 1 so prikazana majhna in srednje velika mesta, ki omogočajo primerljivost lokacij pri študiji obvodnega javnega odprtega prostora, in sicer predvsem zaradi njihove velikosti in ker njihov vodotok deli mestno jedro na dva dela. Pri tem izstopa Ljubljana, ki ima zaradi vloge glavnega mesta več že izvedenih planiranih elementov urejanja (mostovi, obvodne ureditve). Vendar se ta trditev ob podrobnem pregledu podatkov izkaže za le delno resnično, predvsem zaradi mesta Gradec.

Tezo bi tako lahko opredelili tudi tako: zavedanje o pomenu urejanja obvodnega javnega odprtega prostora je povezano s kulturo prostora in ustvarjanjem prepoznavne identitete, hkrati je odvisno od že izvedenih ureditev in posegov v obvodni prostor (npr. otok na Muri v Gradcu, vir: http://www.graustria.co.uk/?Mur_Island). Urejanje obvodnega javnega odprtega prostora je priložnost za vsako urbano središče, ki ima ta naravni element v morfologiji mesta.

	Skupna dolžina obravnavanega rečnega odseka	Število mostov	Povprečna razdalja med mostovi (km)	Dolžina zelenega pasu ob reki* (km)	Število mostov namenjenih pešcem in kolesarjem	Povprečna širina rečnega korita (m)
LJUBLJANA	9,40	20	0.47	6,03 (33,5%)	9 (45%)	24
PTUJ	1,00	4	0.25	1,01 (50,5%)	1 (25%)	170
NOVO MESTO	3,10	6	0.52	2,62 (42,3%)	2 (33%)	52
GRADEC	11,48	18	0.64	8,01 (34,9%)	7 (39%)	44
AUXERRE	3,23	5	0.64	1,92 (27,1%)	1 (20%)	68
VERONA	6,74	12	0.56	1,51 (11,2%)	2 (16%)	87

Preglednica 1: Analiza vodnega in obvodnega prostora v izbranih mestih

* Opomba: merjeno na obeh rečnih bregovih. Zeleni pas je območje ob reki, na katerem v širini 50 m od roba reke ni nobenih objektov. Odstotni deleži predstavljajo razmerje med dolžino obeh rečnih bregov in dolžino zelenih pasov vzdolž reke.

3.1 ANALIZA SEDANJEGA POMENA REKE V MESTNEM JEDRU

Tema je pomembna predvsem z vidika urejanja obrečnega prostora, ki je bil v preteklosti zanemarjen, danes pa zaradi na novo pridobljene vrednosti (kakovost vode in okolja ob njej) postaja javni odprti prostor mesta, ki doživlja največje transformacije. V okviru raziskave »Mesto

in reka: model za oceno kakovosti vidnega okolja (OKO) urbanih vodotokov v Sloveniji« (Lečnik, 2007) je bilo območje raziskovanja vidno območje urbanega vodotoka. Nas pa zanima tudi odnos do širšega urbanega območja in koliko so prostori ob vodi privlačni, primerni za poglobljeno ureditev. Pogosto ugotavljamo, da prostor ob vodi ne potrebuje posebnih elementov in je že sam po sebi – ker je ob vodi – privlačen ter privablja številne obiskovalce.

Obstoječi pomeni reke v mestu, kot navaja Gabrijelčič (2005), se nanašajo na reko kot veliko shajališče ter prostor zabave in sprostitev, ustvarjanje novih možnosti za doživljanje obrečnega prostora, izboljšavo obstoječih možnosti za igro in šport ob in na vodi, izdelavo neprekinjenih nabrežnih peš in kolesarskih poti, izboljšavo dostopnosti do reke ipd. (Gabrijelčič, 2005). Kot navaja tudi Lečnik (2007), je iz analize uspešnih projektov mogoče ugotoviti, da urbane transformacije degradiranih urbanih nabrežij (DUN) prinašajo nove možnosti za ekonomski in socialni razvoj mesta. Pri načrtovanju nadaljnjih posegov je naša raziskava potrdila pomen vzpostavljanja odnosa reka – mesto s povezovanjem zaledja (KUV). Revalorizacija obrečnih prostorov pomeni nove kakovosti v mestu (Lečnik, 2007).

Razprava o urbanem obrečnem prostoru je povezana z mestom/reko, ki opredeljuje dve območji. Ta pristop se pogosto uporablja za določitev geografskih okvirov (Silva, 2004, str. 23):

- a) koridor urbanega vodotoka (KUV¹) – vplivno območje reke ali vodotoka in sosednja območja na obeh bregovih v urbanem prostoru – v skladu z metodo Urbem (raziskava Urban River Basin Enhancement Methods, vir: <http://www.urbem.net>) je opredeljeno mejno območje 500 metrov;
- b) nabrežje urbanega vodotoka (angl. riverfront, NUV²) je neposreden stik območij med reko in prvo vrsto stavb.

Po Lečniku (2007) območje 500 metrov zračne linije pomeni » časovno razdaljo, ki jo pešec prehodi v približno 10 do 15 minutah, kar je največja razdalja, ki jo lahko še definiramo kot 'blizu reke'« (Lečnik, 2007, str. 43).

V nadaljevanju je predstavljena analiza vrednotenja posameznih javnih odprtih obvodnih prostorov v mestih Ljubljana, Gradec in Ptuj na podlagi določanja območij na območju NUV in KUV. Med šestimi mesti, ki so predstavljena v preglednici 1, so bila izbrana samo zgoraj omenjena, saj smo v njih zaznali (na podlagi osnovnih podatkov, ki so določeni v preglednici 1) najvišjo oziroma najnižjo opredelitev kazalnika (število mostov, povprečna razdalja med mostovi, dolžina zelenega pasu in povprečna širina rečnega korita), kar je bilo izhodišče za iskanje razlik pri opredeljevanju pomena javnih odprtih obvodnih prostorih. Cilj raziskovanja je bil: javni prostor, ki je v prvem območju, torej NUV, ima veliko večji prostorski potencial kot prostor v širšem območju KUV. Torej oddaljenost od reke v urbanem prostoru vpliva na njegovo doživljanje in urejenost, uporabnost, pretok ljudi ipd. Raziskava je bila izvedena v obliki javnomnenjske raziskave, ki je potekala med junijem in avgustom 2011. Kot metoda dela je bila uporabljena anketa, ki je kot tehnika javnomnenjskih raziskav pomemben pripomoček za objektivno opredeljevanje in vrednotenje posegov v prostor. Javnomenjske raziskave spadajo na področje socioloških raziskovalnih metod, vendar vsebinsko posegajo na vsa področja našega

¹ Območje definira Lečnik (2007) kot koridor urbanega vodotoka (KUV) – območje, oddaljeno 500 m od obeh robov vodotoka.

² Območje definira Lečnik (2007) kot nabrežje urbanega vodotoka (NUV) – neposredni odnos med mestom in njegovim vodotokom.

življenja. Čeprav javno mnenje ni izrazito stabilen pojav in sta zanj značilni vsakokratna situacijska določenost ter časovna spremenljivost, nam odgovori na vprašanja, torej podatki, kažejo na jasno razločljive trende oziroma vzorce mišljenja v določenem času (Toš et al., 1999, str. XI). Še najbolj jasna je opredelitev, da je javno mnenje pravzaprav na javnem kraju izraženo zasebno mnenje, tako kot je javnost le skupina zasebnikov, zbranih na javnem prostoru (Habermas, 1969). In prav slednja opredelitev je pomembna za raziskovanje vprašanja identitete in vloge pomenov obvodnih javnih odprtih prostorov v urbanem okolju ter njihovo spremenljivost glede na oddaljenost od reke.

3.2 METODOLOGIJA RAZISKOVANJA OBVODNIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V URBANEM OKOLJU

V okviru raziskovalnega dela je bila na terenu opravljena javnomnenjska raziskava »Anketa o vprašanju identitete in vloge pomenov obvodnih javnih odprtih prostorov v urbanem okolju«. To je omogočilo objektivni vpogled v pozitivne in negativne lastnosti navedenih prostorov s stališča spreminjanja bivalne kulture in uporabe prostora. Ciljna skupina so bili naključni uporabniki prostora. Merilo odzivnosti, ki je bilo zastavljeno za vse izbrane primere: pridobitev 50 izpolnjenih vprašalnikov, približno v istem časovnem obdobju (od 9. do 12. ure), v vseh izbranih primerih v podobnih vremenskih razmerah (sončno vreme, največ 25° C). Vključena so bila različna vprašanja, s katerimi je bilo mogoče zaobjeti tudi sociološki vidik oziroma bivalno kulturo, zaznavo, uporabo ipd. v posameznem okolju. Z nekaterimi vprašanji so bili izdelani tudi vedenjski zemljevidi, ki pa v tem prispevku niso podrobno predstavljeni. V njem se omejujemo na rezultate primerljivosti pomena odprtih javnih prostorov na območjih NUV in KUV v odnosu do reke.

Vsebina anketnega vprašalnika:

1. Predstavljen je anketni vprašalnik, na podlagi katerega so v članku podani rezultati raziskovanja (slovenska različica). Vprašalnik je bil zasnovan tako, da so bili dobljeni odgovori primerni za nadaljnjo obdelavo. Vključena so bila različna vprašanja, s katerimi je bilo mogoče zaobjeti tudi sociološki vidik oziroma bivalno kulturo in navade uporabnikov urbanih javnih odprtih prostorov. Sestavljen je bil iz kumulativnih vprašanj, anketiranec pa je lahko izbral med več ponujenimi odgovori. Sestavljalo ga je pet sklopov. Osnovni podatki o anketirancu (starost, izobrazba, status obiskovalca, način premikanja po prostoru, prihod na trg) so pri obdelavi podatkov omogočali raziskovanje bivalne kulture in ugotavljanje nekaterih korelacij med odgovori.
2. Vprašanja o identiteti so bila namenjena raziskovanju osnovnih podatkov o območju uporabe – zunanji okolici (poznavanje območja, urejenost trga, smer uporabe, prepoznavnost objektov ipd.). Vprašanega so sistematično uvajala v obravnavano problematiko.
3. Iz vprašanj o prostoru je bilo mogoče razbrati odnos do javnega odprtega prostora. Ta sklop je že navajal anketiranca na vprašanje o odnosu urbani javni prostor in njegova posebnost glede na lego ob vodi.
4. Vprašanja o vodi, v katerih je anketiranec bil neposredno vprašan o odnosu javnega odprtega

prostora do vode (ali veste, da je v bližini reka; v kateri smeri je; ali je reka pomemben gradnik v prostoru ...). Ta sklop se je končal z vprašanjem: Se vam zdi reka premalo izkoriščen potencial v mestu?

5. Sklepni del vprašalnika je obsegal splošna mnenja o zunanjih ureditvah in odprtih obvodnih prostorih v mestih.

Anketnemu vprašalniku je bila priložena podloga trga (merilo 1 : 1000), na katerem se je izvajala anketa. Uporabljala se je za analizo prostora – spoznavni zemljevid, kar pa v tem prispevku ni podrobno predstavljeno. Anketa je po obliki prilagojena objavi.

V preglednici 2 so predstavljeni osnovni podatki o izbranih lokacijah v mestih: Ljubljana (slika 2), Gradec (slika 3) in Ptuj (slika 4). V vsakem mestu sta bili izbrani dve lokaciji, ki sta po podatkih primerljivi (na območju KUV posameznega mesta). S tega vidika tudi ocenjujemo vpliv odnosa bližine reke.

območje	lokacija	velikost trga	oddaljenost od rečnega korita	etažnost mejnih objektov	Urejenost (fasade, ureditev trga,...) od 0–5	število dostopnih ulic	Število trgovin, lokalov,... (v pritičju)	torisna zasnovna trga
LJUBLJANA								
NUV	Dvorni trg (DT)	760 m ²	15 m	P+2+M P+3	4	5	5	pravokotnik
KUV	Trg Francoske revolucije (TRF)	3.050 m ²	125 m	P+2+M	3	6	7	pravokotnik
GRADEC								
NUV	Mariahilfer platz (MHP)	2.330 m ²	22 m	P+2+M	4	4	11	pravokotnik
KUV	Hauptplatz (HP)	4.980 m ²	175 m	P+4+M	5	7	19	trikotnik
PTUJ								
NUV	Iztek Dravske ulice (IDU)	2.432 m ²	5 m	P+1+M	2	3	1	pravokotnik
KUV	Vrazov trg (VT)	425 m ²	163 m	P+1+M	3	4	2	pravokotnik

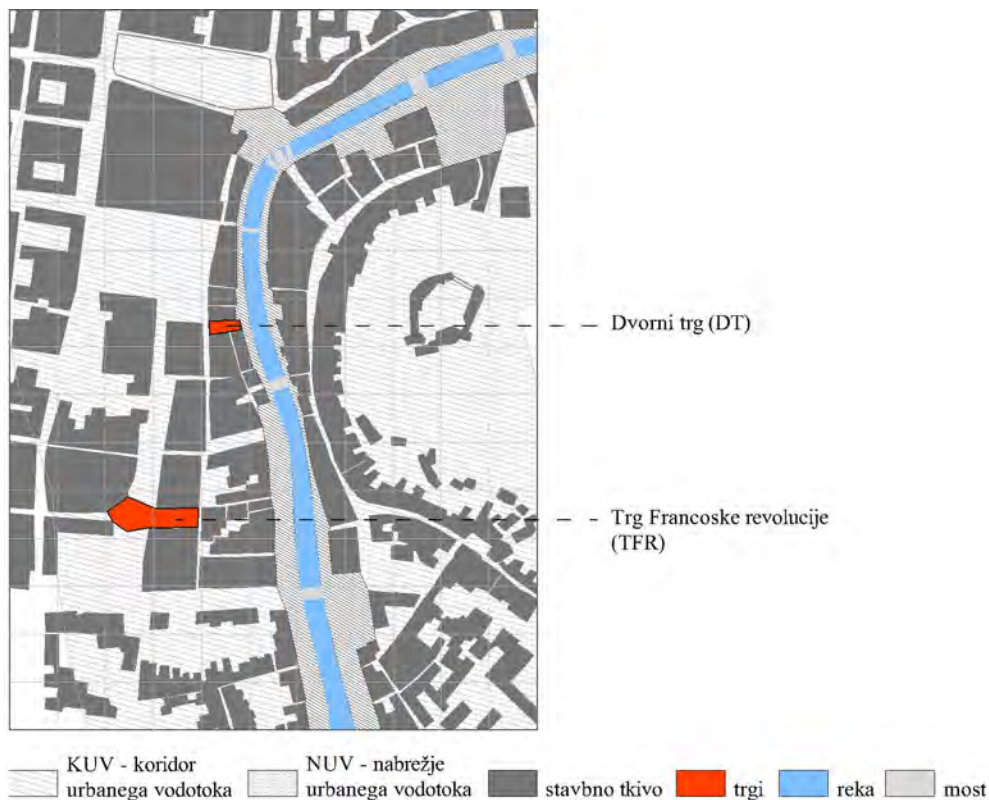
Preglednica 2: Analiza vodnega in obvodnega prostora v izbranih mestih. Členitev na podlagi opredeljenih območij NUV in KUV (Silva, 2004).

3.2.1 Ljubljana

V Ljubljani sta bili za primerjalno vrednotenje določeni naslednji območji: Dvorni trg (DT) in Trg francoske revolucije (TFR) (slika 2). Med 50 izprašanimi je 72 % uporabnikov prostora na DT že bilo in ta prostor stalno uporabljajo. Prvi sklop vprašanj se je posredno nanašal na vprašanje identitete ter prepoznavnosti javnega odprtega prostora in okoliških objektov. Prostor prepoznajo po bližini Ljubljance in stopničasto oblikovanem trgu. Ne prepoznajo pa ga po imenu. Večina anketirancev, ki prostor uporablja nekajkrat tedensko, ga samo prečka, največkrat v smeri poti ob Ljubljanci. Nekateri se v tem prostoru zadržujejo bolj v popoldanskih urah. Objekti, ki ga obkrožajo, veliki večini niso poznani, 38 % anketirancev je prepoznalo objekt Univerze v Ljubljani, nekaj več, oziroma 48 %, pa Pizzerijo Dvor. TFR je kot javni prostor manj obiskan, saj smo pri raziskovanju oziroma naboru iskanja sodelujočih porabili nekaj dni več. Sistem

izpeljave ankete je slonel na tem, da smo po sodelovanju spraševali mimoidoče. Ta trg prečka le nekaj ljudi na poti na drugo lokacijo, več pa jih prihaja sem prav z namenom uporabe trga: obisk Križank, parkiranje v bližini, obisk lokalov ipd. Na območje TFR uporabniki ne prihajajo z namenom uporabe zunanjega javnega prostora trga.

Pri vprašanih o urejenosti trga so nas anketiranci opozorili na številne stvari: problematika neizoblikovanih zelenic, pomanjkanje kolesarskih stez, pločnikov, garaž, pešpoti, dovozov do objektov, pomanjkljiva opremljenost z urbano opremo, kot so klopi, smetnjaki, igrala, javna razsvetljava in drugo. Pri tem je zanimivo, da sta oba trga bolj ali manj v strogem mestnem jedru, kjer ni veliko zelenic, bi si jih pa želeli. V obeh primerih se jim zdi pomanjkljivo opremljen prostor, pri čemer DT primerjajo z opremljenostjo drugih podobnih prostorov ob Ljubljani in ne s TFR. Na območju DT veliko večino moti prepletena uporaba prostora za pešce in kolesarje, tega pa ne zaznavajo kot težavo na TFR.

Slika 2: Obravnavana trga v Ljubljani: Dvorni trg (DT) in Trg francoske revolucije (TFR)

Na vprašanja o povezanosti z reko, ki so se nanašala predvsem na to, koliko se zdita pomembna reka in izkoriščenost tega prostora za doživljanje mestnega jedra, smo dobili zelo različne odgovore. V prostoru TFR se prisotnosti reke in vode v mestu sploh ne zavedajo. Sicer 88 % izprašancev prepozna, da je v bližini Ljubljana - smer, ki vodi do nje, pa samo 46 % teh. Odnos do vode kot naravnega elementa v urbanem okolju se jim zdi »abstraktno« pomemben in ne vpliva

na oblikovanje in urejenost prostora. Tako so bili zaznani odgovori na območju TFR, in sicer kar 74 %. Nasprotno pa so odgovarjali uporabniki prostora na DT, in sicer so pritrdili vlogi vode kar v 82 %. Zanimivo je bilo tudi, da so bili odgovori odvisni od lokacije oziroma točke spraševanja in tega, iz katere smeri je izprašanec prihajal na trg. Enotni so bili odgovori sodelujočih, ki so prišli od Ljubljane in s Kongresnega trga. Odgovori izprašancev, ki so prihajali iz stranskih ulic, pa so bili sicer pozitivni v pomenu vode za urbano okolje, vendar se je marsikdo najprej ozrl po prostoru, kje je. Tu smo, čeprav so se vprašanja nanašala na odnos voda – mesto – reka – urbano – uporabnost odprtega prostora, posredno ugotavljali pomen identitete v prostoru.

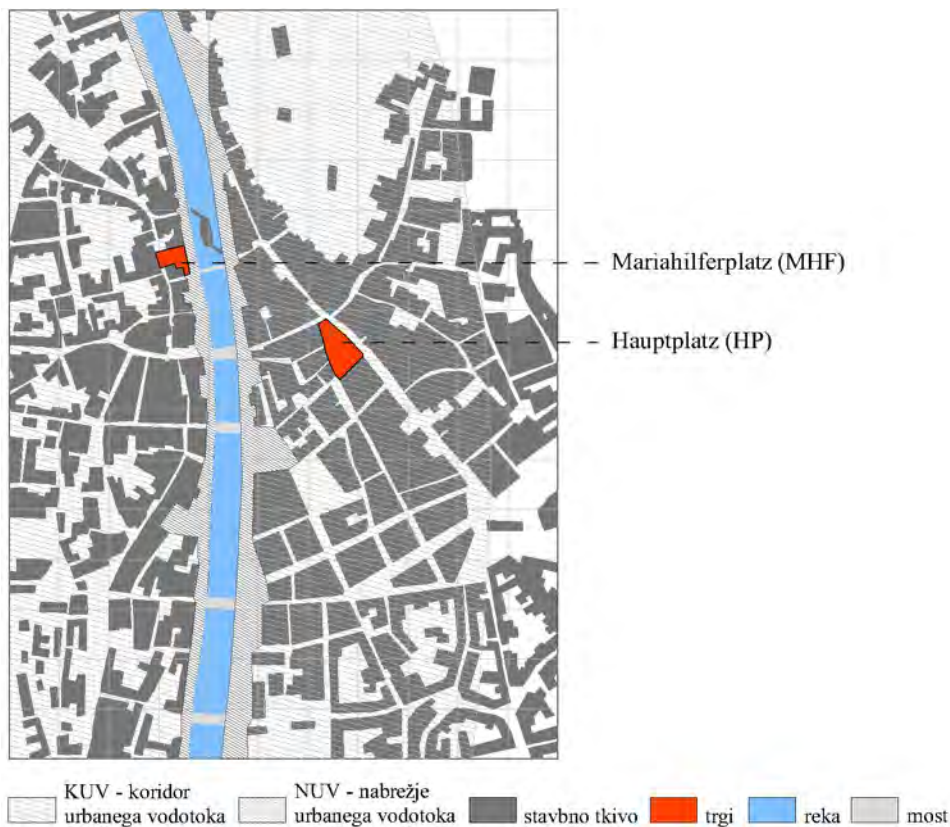
3.2.2 Gradec

V Gradcu sta bili za primerjalno vrednotenje določeni naslednji območji oziroma trga: Mariahilferplatz (MHP) in Hauptplatz (HP) (slika 3). V primerjavi z Ljubljano so bili vprašani v Gradcu bolj seznanjeni z imeni trgov (MHP 82 % in HP 86 %). Vzrok za to gre verjetno iskati bodisi v strukturi vprašanih (večinoma domačini in ne turisti) bodisi v večji prepoznavnosti trgov v širšem prostoru. Prostor MHP prepoznajo po dominantni – minoritski cerkvi (Mariahilferkirche), ki stoji neposredno ob trgu, vsekakor pa na prepoznavnost vpliva tudi lega natanko med dvema prostorskima ikonama, to sta otok – most na Muri in Kunsthaus (muzej sodobne umetnosti). Trg večinoma uporabljajo za točko srečevanja in dostop do bližnje parkirne hiše. Trg HP je znan predvsem kot vozlišče linij javnega prometa, ki stoji neposredno ob trgu, in po mestni hiši. Anketirani se na trgu MHP ne zadržujejo veliko, saj je bolj prehodni, čeprav je od ceste odmaknjen v nekakšen atrij med objekti, trg HP pa je veliko bolj obljuden. Na trgu MHP ljudje včasih posedijo v bližnjih lokalih in nekateri (bolj turisti) opazujejo mestno znamenitost – stolp z uro, domačini pa posedijo s prijatelji pred odhodom v garažno hišo. HP je tako rekoč središče dogajanja (tržnica, osrednji spomenik, vsakodnevno druženje) in je veliko bolj zaseden. Ljudje se na trgu (MHP) večinoma zadržujejo v opoldanskem času (malice in kosila) in pozno popoldne (opravki), na MP pa je vrvež ves dan. Trg MHP je točka prehoda, MP pa je trg, kamor pridejo ljudje zaradi nakupov, storitev javnega prevoza, druženja ipd. MP je živahen trg, na katerem se stalno kaj dogaja. MHP pa je trg z velikim potencialom in slabo izkoriščenostjo za uporabnika javnega prostora.

Pri odgovorih glede urejenosti je zanimivo, da so si rezultati za oba trga precej podobni (dobro urejeno – MPH 84 %, HP 80 %), saj se zdita ljudem urejena. Tu je govor o urejenosti okoliških objektov (kar je nekoliko bolj izrazito pri MHP) in urejenosti v parterju (tlakovanje, urbana oprema, zelenje ...). Nekaj izprašanih je pri MP zmotil javni promet, ki obkroža trg, zaradi česar je precej nemirno. Pri MHP pa so pogršali nekaj več življenja, ki bi ga lahko na primer vnesla ureditev v sredinskem delu (otroška igrala, zelenje, klopi ipd.).

Pri vprašanih o povezanosti z reko – koliko se zdi pomembna reka in izkoriščenost tega prostora za doživljanje mestnega jedra – smo dobili nekoliko presenetljive odgovore. Vprašani MHP ne doživljajo kot trga, povezanega z reko (MHP 74 %), čeprav leži skoraj neposredno ob njej. Se pa vsem to zdi pomanjkljivost. Razlog za to je verjetno ločnica (avtomobilski promet), ki ločuje trg od reke. Mestno jedro uvrščajo bolj na druga območja mesta. Kar zadeva doživljanje mestnega jedra, pri HP velja prepričanje, da je to središče dogajanja (k temu veliko pripomore že omenjeni

javni prevoz). Povezanosti z reko pa tukaj pravzaprav ne čuti nihče (72 %), saj se jim zdi preveč oddaljena (čeprav je dejansko le 175 metrov stran). Anketirani tudi niso bili prepričani, da bi povezanost z reko vplivala na kakovost urejenosti prostora. Nekateri so se sicer spomnili otoka na Muri, ampak se jim je zdel preveč oddaljen in po njihovem ne vpliva na podobo trga MHP. Samo 14 % vprašanih je omenilo pomen povezave z reko kot možnost ureditve in razširitve poteze trga v ulično zasnovo.

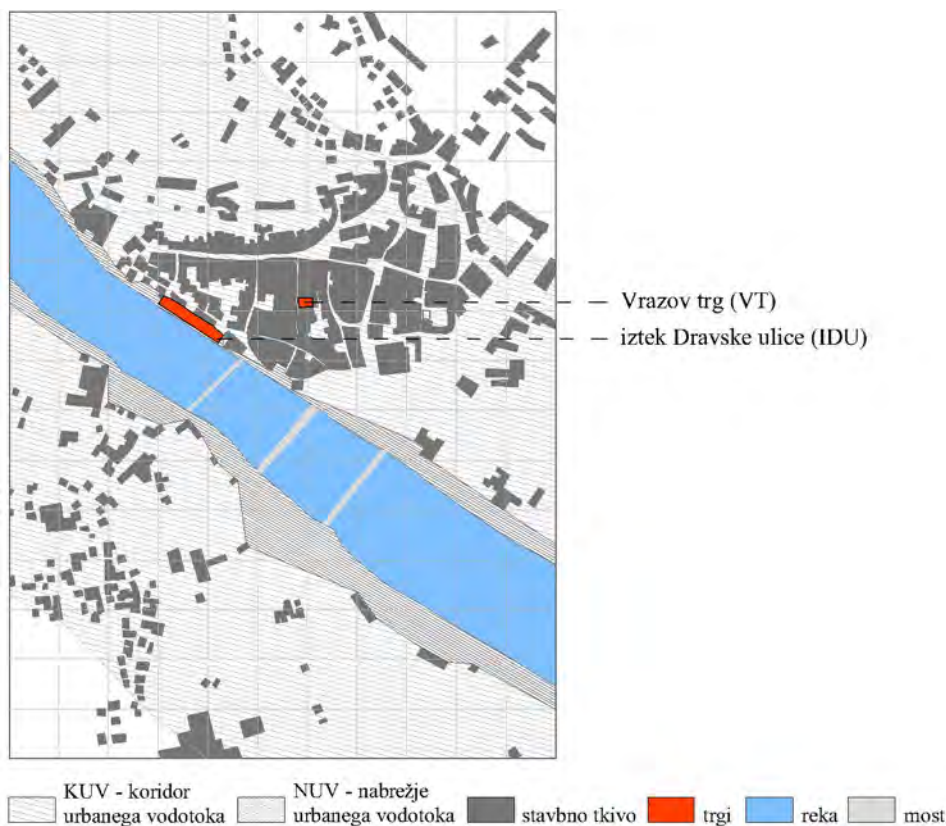

Slika 3: Obravnavana trga v Gradcu: Mariahilferplatz (MHP) in Hauptplatz (HP)

3.2.3 Ptuj

Na Ptujju sta bili za primerjalno vrednotenje določeni območji: Vrazov trg (VT) in območje odprtega prostora oziroma iztek Dravske ulice (IDU) (slika 4). Raziskava na Ptujju je bila najtežje izvedljiva, saj sta VT in IDU zelo slabo obiskana. Prvega prečkajo predvsem bližnji stanovalci in mimoidoči na poti proti višje ležečemu Slovenskemu trgu. Ker se IDU uporablja kot parkirišče za osebne avtomobile, so bili anketirani večinoma uporabniki parkirišča. To so vsakodnevni obiskovalci tega prostora (86 %), kar pri VT ne drži. Vprašani so se težje opredelili o vprašanju glede intenzitete njihovih obiskov. Na obeh trgih se ne zadržujejo oziroma se zadržujejo bolj redko (le če tam koga srečajo). VT jim pomeni zgolj razširitev ulice na poti do Slovenskega trga, IDU pa dojemajo kot parkirišče. Potenciala, ki ga ima IDU, se zaveda večina vprašanih

(66 %), a hkrati dojemajo parkirišče kot ustrežno rešitev za njihove potrebe. Vprašani si želijo ureditve obrečnega prostora (74 %). Tako IDU (88 %) kot VT (56 %) se jim ne zdita urejena, saj stojita ob neurejenih stavbah. Na obeh lokacijah pogrešajo urbano opremo, pešpoti (IDU), ki bi povezovale točke ob reki. Mestno jedro doživljajo na drugi lokaciji (okolica Mestnega trga), zato sta obravnavani območji zanje bolj periferni točki. Odnos do vode kot naravnega elementa v urbanem okolju se jim zdi relativno pomemben (IDU 86 %, VT 66 %) ter vpliva na oblikovanje in urejenost prostora.

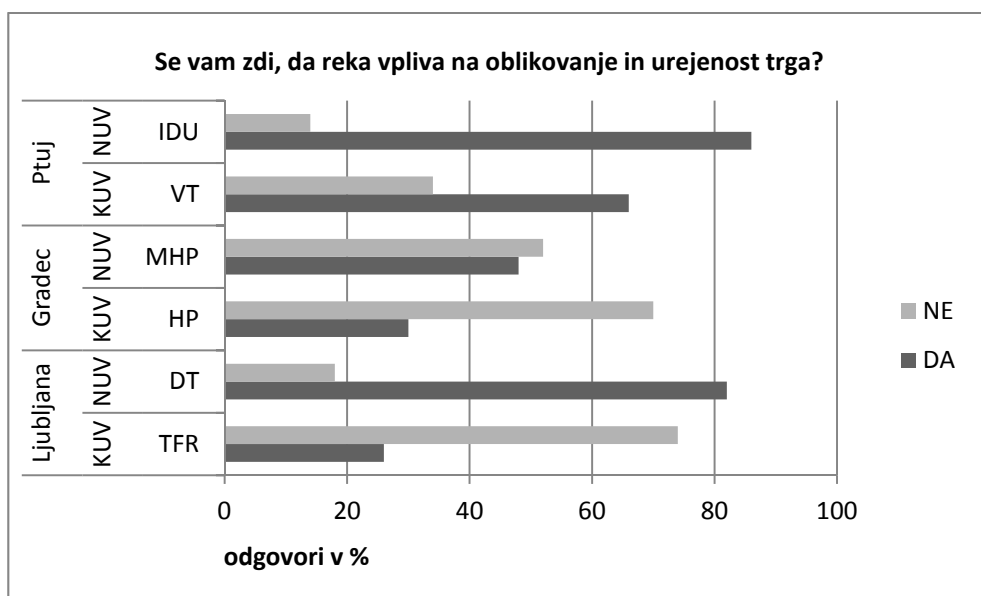
Slika 4: Obravnavana trga na Ptuju: Vrazov trg (VT) in območje odprtega prostora – iztek Dravske ulice (IDU)

Na lokacijah na Ptuju je prisotnost vode, v smislu identitete do obravnavane lokacije javnega odprtega prostora, slabo zaznana. Vprašanim se zdi dovolj uspešna in uporabna povezava z vodo že ureditev z brvjo za pešce (arhitekt P. Gabrijelčič, nagrada ECCS 1999, vir: <http://www.steelconstruct.com/>). Velika večina vidi možnost izrabe prostora reke bolj v povezavi z jezerom, »ki bo omogočala uravnotežen razvoj opredeljenih dejavnosti, ne da bi bila okrnjena osnovna namembnost, zaradi katere je bilo jezero zgrajeno« (Hojnik, 2005, str. 20), kot pa z mestnim jedrom. Kot glavne urbane javne prostore navajajo druge lokacije po mestu, obravnavane pa dojemajo le kot vmesne prostore. V razgovoru z anketiranci se je večini zdela možnost uporabe obvodnega javnega prostora kot ureditev urbanih površin (84 %) zanimiva in koristna za razvoj mesta, zlasti mestnega jedra, saj njegove funkcije vse bolj prehajajo v nakupovalno središče.

4. REZULTATI

Mesta z rečnim javnim prostorom imajo velik potencial za razvoj odprtih javnih prostorov. To dokazuje obiskanost v mestih, kjer so ureditve že izvedene. Zaradi različnih vrst uporabnikov mora oblikovanje teh prostorov omogočati različne scenarije ob različnih delih dneva. Trgi, ki imajo večinoma statično funkcijo (to pomeni, da na njih ni programa), so redko obiskani oziroma so zgolj prehodni. Veliko bolj obiskani so trgi, na katerih se stalno izvajajo dejavnosti (ulično gledališče, umetniški nastopi, ulična prodaja ipd.). Na podlagi analize obravnavanih trgov v treh mestih (Ljubljana, Ptuj in Gradec) je mogoče z gotovostjo trditi, da imajo trgi, ki so bližje vodi, večji potencial za razvoj kot tisti, ki so bolj v notranjosti. Na obrečnem prostoru je večji pretok ljudi in torej več medsebojnih interakcij v prostoru. Ljudje se v takšnih prostorih bolje počutijo in se vanje tudi raje vračajo. Če ti prostori doživijo vsaj minimalno preureditev (urejeno tlakovanje, kakovostna urbana oprema ipd.), imajo veliko možnosti, da bodo tudi zaživi.

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati raziskave na primeru ključnega vprašanja iz anketnega vprašalnika, in sicer: »Se vam zdi, da reka vpliva na oblikovanje in urejenost trga?« (vprašanje št. 20, anketni vprašalnik). Raziskava je bila izvedena na podlagi izpolnjenih 50 vprašalnikov na vsakem od šestih trgov (v treh mestih).

Graf 1: Analiza vprašanja št. 20 iz anketnega vprašalnika. Primerjava med trgi, ki so del NUV ali KUV (TFR – Trg Francoske revolucije, DT – Dvorni trg, MHP – Mariahilferplatz, HP – Hauptplatz, VT – Vrazov trg, IDU – iztek Dravske ulice).

Kot je prikazano v grafu 1, lahko ugotovimo, da uporabniki mestnega prostora (v našem primeru urbanih trgov) različno razumejo (dojemajo) vpliv reke na oblikovanje mestnega prostora. Na trgih, ki so bližje reki (NUV), je število pritrdilnih odgovorov večje (82 % DT, 48 % MHP in 86 % IDU). Sklepamo lahko, da neposredna bližina vode nezavedno vpliva na razmišljanje uporabnika prostora; tam, kjer ni neposrednega vizualnega stika z reko, delež v povprečju

pade na 40 odstotkov. Z oddaljenostjo od reke izginja prepričanje uporabnika o vplivu reke na oblikovanje in urejenost trga. Sklepamo lahko, da je pri neposrednem branju prostora (reka je v neposredni bližini trga) povezava z reko bolj zaznana, saj si uporabnik lažje predstavlja urejenost prostora prav tam. Reko dojema kot spremljevalni element opreme trga. To pomeni, da ima v percepciji uporabnikov javnega obrečnega odprtega prostora reka pomembno vlogo, saj posredno skrbi za urejenost tega prostora. V njem deluje kot generator življenja. Urejen obrečni prostor je zagotovilo za pestro dogajanje in življenje v njem.

Načrtovalci in upravljalci javnega prostora se premalo zavedajo možnosti, ki jih ponuja obrečni prostor. Uporabniki pa slabo poznajo načine, kako bi bilo mogoče obogatiti ta prostor. Kakovostne javne odprte prostore sicer razumejo kot okolje, ki jim ponuja različne možnosti preživljanje prostega časa ali časa, ki ga lahko namenijo druženju. Večinoma uporabljajo javne prostore ob različnih delih dneva (podnevi in ponoči), čeprav je tu opazna razlika med generacijami (starejši dopoldne in čez dan, mlajši zvečer).

5. SKLEP

Pri izvajanju javnomnenjskih raziskav se srečamo tudi s težavami. Največja je dolgotrajna priprava in izvajanje ter urejanje in analiza zbranega gradiva ter tudi neposredno informiranje o rezultatih. Pri vrednotenju prostorskih vprašanj se je treba zavedati, da tovrstna raziskava pomeni prej omejitev kot dobro izhodišče (v enem letu se lahko prostorske težave in izhodišča močno spremenijo). Če bi čez nekaj časa ponovili javnomnenjsko raziskavo v istem prostoru, bi bil rezultat lahko izhodišče za planiranje in načrtovanje v drugem, podobnem primeru.

Izbrana mesta so si po nekaterih merilih podobna, trgi v njih pa se razlikujejo. To kaže na velike razlike v ureditvah javnega urbanega prostora. Imajo pa tudi nekaj skupnega: število (gostota) obiskovalcev se stopnjuje, kolikor bolj se bližamo reki. Torej je obrečni prostor zelo pomemben segment v urbanizmu mesta, a je mnogokrat prezrt in pozabljen.

Obvodni prostor je vsekakor velik potencial za razvoj mestnega prostora. Kako in koliko ga bodo posamezna mesta izkoristila, pa je odvisno predvsem od njihovih prostorskih tendenc in zmožnosti.

Literatura in viri

22 March - World Water Day 2006: Water and Culture. (22.03.2006). United Nations Educational Scientific and Cultural organization. Pridobljeno 16.06.2011 s spletne strani: <http://webworld.unesco.org/water/wwd2006/>

Brilly, M., Bizjak, A., Povž, M. (2003). *Urban River Basin Enhancement Methods (URBEM), Revitalisation of the Ljubljana Watercourse / Introductory Report*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. Pridobljeno s spletne strani junija 2011: http://www.urbem.net/WP2/WP2_Slovenia_case_study.pdf.

Carr, S., Francis, M., Rivlin, L. G., Stone, A. M. (1992). *Public Space*. Cambridge: Cambridge University Press.

Černe, A. (2007). *Nemoč ali kriza stroke? Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo*. Pridobljeno s spletne strani junija 2010: http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/files/dela_14/07_cerne.pdf.

Dešman, M. (2008). *Javni prostor*. AB, št. 177/178, 1–3, 85–87.

Evans, G. W. (1980). *Environmental Cognition, Psychological Bulletin*, 88(2), 259–287.

Fikfak, A. (2008). *Naselbinska kultura slovenskega podežlja – Goriška brda*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.

- Gabrijelčič, P. (2005). *Reka in mesto*. V: Hrovat Grum, S. (ur.). *Novo mesto – odsev Krke, zbornik predavanj s simpozija (34-40)*. Novo mesto: Goga.
- Gans, H. J. (1969). *Planning for people, not buildings*, *Environment and Planning*, 1, 1, 33–46.
- Habermas, J. (1969). *Javno mnenje: istraživanje u oblasti jedne kategorije građanskog društva*. Beograd: Kultura.
- Hertzberger, H. (2005). *De theaters van [Herman Hertzberger] = The theatres of Herman Hertzberger*. Rotterdam: Uitgeverij 010 Publishers.
- Hočevar, M. (2000). *Novi urbani trendi: prizorišča v mestih – omrežja med mestii*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Hojnik, T. (2005). *Možnosti večnamenske rabe hidroenergetskega objekta – primer Ptujkega jezera*. *Slovenski vodar*, 16, 20–26.
- Kušar, S., Černe, A. (2006). *Regional, Spatial and Environmental Indicators for an Assessment of Regional Development, Structure and Potentials*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Lečnik, M. (2007). *Mesto in reka: model za oceno kakovosti vidnega okolja (OKO) urbanih vodotokov v Sloveniji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Lehrer, U. A. (1998). *Is there still room for public space? Globalizing cities and the privatization of the public realm*. V: INURA. *Possible urban worlds: urban strategies at the end of 20th century*. Basel, Boston, Berlin: Birkhäuser.
- Lehrer, U. A., (2007). *Ali je za javni prostor še prostor? Mesta, ki se globalizirajo, in privatizacija javnega*. V: Čerpes, I., Dešman, M. (ur.). *O urbanizmu: Kaj se dogaja s sodobnim mestom?* (211–219). Ljubljana: Krtina.
- Lenarčič, B. (2002). *Fizično vs. virtualno mesto*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Levy, J. (2010). *Urban systems and urban models (USUM), Globalization and urban/public space*, USUM Summer school (19.–21. julij 2010), Lugano, Švica.
- Lynch, K. (1972). *The Image of the City*. Cambridge, London: The MIT Press.
- Lynch, K. (1981). *A Theory of Good City Form*. Cambridge: The MIT Press.
- McCool, S. F., Clark, R. N., Stankey, G. H. (2008). *Water and People: Challenges at the Interface of Symbolic and Utilitarian Values*. Portland: USDA – United States Department of Agriculture, General Technical Report PNG–GTR–729. Pridobljeno s spletne strani decembra 2010: <http://www.treesearch.fs.fed.us/pubs/29321>.
- Mihajlovič, M. (2010). *Gradsko priobalje – generator razvoja grada*. *Nauka + Praksa*, 13, 73–76.
- Mlinar, Z. (1994). *Individuacija in globalizacija v prostoru*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Mumford, L. (1969). *Mesto v zgodovini*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Muniz-Martínez, N., Cervantes-Blanco, M. (2009). *Information Communication Technologies and City Marketing: Digital Opportunities for Cities Around the World*. Hershey, New York: IGI Global, Pridobljeno s spletne strani decembra 2010: <http://www.igi-global.com/bookstore/chapter.aspx?titleid=22571>.
- Mur Island. (06.16.2007). *Graz, Austria's second biggest city*. Pridobljeno s 09.09.2011 s spletne strani: http://www.grazaustria.co.uk/?Mur_Island
- Rusjan, S., Brilly, M., Padežnik, M., Vidmar, A. (2008). *Monitoring vpliva urbanizacije na potok Glinščica na urbanem območju mesta Ljubljane*. Pridobljeno s spletne strani junija 2011: http://www.fgg.uni-lj.si/sugg/referati/2008/SZGG2008_Rusjan_et_al.pdf.
- Sassen, S. (2003). *Razumijevanje grada u globalnom digitalnom dobu: između topografskog prikaza i oprostorenja projekata moći*. *Arhitektura*, 52, 215, 7–14.
- SDA 1999 - Slovenia: *Bridge for Pedestrians and cyclists across the river Drava at Ptuj*. (1999). *The European Convention for Constructional Steelwork (ECCS)*. Pridobljeno 24.08.2011 s spletne strani: <http://www.steelconstruct.com/>
- Shaftoe, H. (2009). *Convivial spaces, Creating Effective Public Places*, Earthscan, London.
- Silva, J. B., Saraiva, G., Isabel Loupa Ramos, I. L., Monteiro, F., Silva F. N., Câmara, C., Bernardo, F. (2004). *Classification of the aesthetic value of the selected urban rivers: Methodology*, Instituto Superior Técnico – Centro de Sistemas Urbanos e Regionais, Lisboa. Pridobljeno s spletne strani avgusta 2011: http://www.urbem.net/WP4/4-2_Aesthetic_evaluation.pdf.

Simoneti, M., Matjašec, D. (2001). The Landscape of the Sava riverbanks, Urbani izziv, 12(2), Ljubljana.

SPRS (2004). Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Ministrstvo za okolje in prostor. Urad za prostorski razvoj. Uradni list RS, št. 76/2004. Pridobljeno s spletne strani marca 2006: www.sigov.si/mop.

Šašek-Divjak, M. (1993). Ekološki vpliv pri oblikovanju mest in naselij. Magistrska naloga. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.

Toš, N., Klinar, P., Roter, Z., Markič, B., Mlinar, Z., Trampuž, C., Hafner Fink, M., Kurdija, S., Malnar, B., Mihelj, V., Štebe, J., Švara, S., Uhan, S. (1999). Vrednote v prehodu II. slovensko javno mnenje 1990–1998. Ljubljana: IDV – CJMMK.

White, W. H. (1988). City – rediscovering the center. New York: Doubleday.

Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Žaucer, T. (2008). Majhna in srednje velika mesta kot ogrodje policentričnega urbanega razvoja. Geodetski vestnik, 52(2), 267–289.

Prispelo za objavo: 16. september 2011

Sprejeto: 10. februar 2012

Artur Olaj, u.d.i.a.

*Sava-IP, investicijsko podjetje, d.o.o., Davčna ulica 1, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: artur.olaj@sava-ip.si*

prof. mag. Peter Gabrijelčič, u.d.i.a.

*Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: peter.gabrijelcic@fa.uni-lj.si*

doc. dr. Alenka Fikfak, u.d.i.a.

*Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: alenka.fikfak@fa.uni-lj.si*